

סיכום

ר' אליעזר מתיר להעלות למזבח "דבר שממנו לאישים", כגון אברי חטאת, אם יעשה כן "לשם עצים" ולא "לריח ניחוח". לדעת חכמים היתר זה נאמר בשאור ודבש בלבד, ונראה שלדעתם האיסור להקטיר דבר שממנו לאישים הוא מפני יעודו לאכילה, ולכן אסור לשורפו בכל אופן שהוא.

היתר "לשם עצים" פירושו שזהו מעשה סתמי, שאינו בגדר הקטרה ואף לא בגדר נדבת עצים למזבח. לפיכך לכל הדעות אסור לעשות כן ללא צורך, ואף ר"א התיר זאת רק בתערובת עולה וחטאת, כדי לאפשר את הקטרת העולה (רש"י ריטב"א ורמב"ם). יש שהתירו זאת גם לצורך מצוה דרבנן (תוס' ורא"ש בנוזר).

בהעלאת אברי עולה וחטאת, לדעת ר"א המתיר זאת, אין צורך להתנות במפורש על כל אבר בפני עצמו שאם הוא לחטאת יהיה "לשם עצים", אלא יעלה הכל מתוך כוונה שהחטאת תחשב "לשם עצים". נראה שלדעתו הדבר מותר גם בלא כוונה מפורשת, ובלבד שלא יתכוון באופן חיובי להקטרה (כסף משנה; משמע בפירוש המשנה לרמב"ם).

הרמב"ם והמאירי פסקו כדעת חכמים, ויש מהראשונים שנראה מדבריהם שהעדיפו את שיטת ר"א, מכח הסוגיות ההולכות בשיטתו (תוספות; יראים). אפשר שהכל מודים לדעת ר"א כשיש בדבר צורך ל"תיקוני גברא", כלומר, להכשרת קרבנו של מחוסר כיפורים.

ומציעה פתרון חלופי (כך ביומא יבמות וסוטה; והפתרון החלופי שהוצע שם בלתי אפשרי לעניין הנידון בזבחים ובמנחות, ואין כאן המקום להאריך). בסוגיה במנחות (קו,א-ב) נדונה מחלוקת רבי ורבנן במשנה שם (קד,ב), ורבה¹² מפרש שנחלקו בדין "לשם עצים" והעמיד את רבנן דרבי בשיטת ר"א, ורבא אף אומר ש"דכולי עלמא אית להו כר"א" (אם כי, לביאור רב אשי במסקנת הסוגיה שם אין למחלוקתם קשר לדעת ר"א).

ביראים (סי' שכ) דן במחלוקת רבה ורבא (במנחות עט,א) על חטאת ששחטה במחשבת חוץ למקומו¹³, ופירש שנחלקו בבשר חטאת שהועלה "לשם עצים". יש שלמד מדבריו שדעתו לפסוק כר"א ('המקדש וקדשיו' על ה' פסוהמ"ק ו,כ). ואפשר שהיראים מסתמך על הסוגיה בסוף מנחות הנ"ל, בה נראה שרבה ורבא עצמם סוברים כמותו¹⁴.

באשר לסוגיה כאן (עו,ב), שהגמ' מסבירה את דברי ר' שמעון אודות הבאת לוג שמן בספק מצורע על פי שיטת ר"א, יתכן לומר שאין כוונתה שר"ש סובר בעלמא כר"א, אלא שהתיר זאת משום "תיקוני גברא", כשם שהתיר נדבת שמן, בניגוד לשיטתו הרגילה (עיין במערכה קעח). כך ניתן לדייק מלשון הגמ': "דמטיק להו לשם עצים, דתניא ר"א אומר..."¹⁵, ולא כמו בסוגיות המקבילות: "כר"א, דתניא...". אפשר שכוונת הגמ' שר"ש נקט בזה כדעת היחיד מפני שעת הדחק ותיקוני גברא¹⁵, או שאף רבנן דר"א יודו במקרה זה.

מערכה קפא. תערובת אברי בעל מום באברי תמימים (עז,ב)

במקרים מסוימים שהמיעוט אינו מתבטל, כגון שהאיסור הוא דבר חשוב. ברם, באיסור דרבנן יש מקום להקל בצירוף שיקולים נוספים, כגון כשחלק מן התערובת הלך לאיבוד, וניתן לתלות את האיסור דווקא בחלק שאבד, ולומר שמה שנותר בפנינו הוא מן ההיתר בלבד.

שיקול נגדי הקיים בקדשים הוא דין "דיחוי", לפיו כאשר קרבן נפסל לזמן מה – הרי הוא נדחה לעולם, גם כשחזר להכשרו. לפיכך, אם התערובת נאסרה בתחילה – אפשר שנדחתה כולה, ולא תחזור להכשרה אפילו כשחלק ממנה אבד (ראה מערכה קעב).

במשנתנו נחלקו ר' אליעזר וחכמים על דינה של תערובת זו: לדעת ר' אליעזר, אם חלק מהתערובת הוקרב בטעות –

נאמר בתורה: "כל אשר בו מום לא תקריבו, כי לא לרצון יהיה לכם... ואשה לא תתנו מהם על המזבח לה'...". כי משחתם בהם מום במ, לא ירצו לכם" (ויקרא כב,כ-כד). מלבד ההלכה שבעל מום פסול לקרבן, קבעה התורה לאו מפורש על הקרבתו.

הסוגיה עוסקת במקרה שנתערבו אברי קרבן תמימים עם אברי בעל מום, ובהקשר זה הוזכרו שני שיקולים לקולא, שעשויים להתיר את הקרבת התערובת: א. קיימת דרשה מהפסוק הנ"ל: "כי משחתם בהם מום במ", שדווקא כאשר בעלי המום עומדים בפני עצמם אין להקריבם, ואילו כאשר הם מעורבים – הדבר מותר. ב. כאשר רוב התערובת הוא מן הקרבן התמימים, קיימת הלכה כללית בתורה שהאיסור המעורב בטל ברוב, לפחות מדאורייתא, אלא שגזרו חכמים

12. לפנינו: "רבא", אבל תוס' שם (ד"ה רבה) הוכיחו שצ"ל "רבה".

13. עיין מערכה ר הערה 3.

14. יש להעיר גם למשנה בנוזר (כתב,ב) האומרת שאדם יכול להדיר את בנו הקטן בנוזרות, וריש לקיש (כט,א) מסביר שקרבנו אינו אלא מדרבנן, ולדעתו "חולין בעזרה לאו דאורייתא". תוס' (ד"ה קסבר) מוסיפים: "האימורים של חטאת איכא למימר יעלם לשם עצים", כלומר, שגם הסובר שחולין בעזרה לאו דאורייתא מודה שאסור להקטירם על גבי המזבח (וכדברי תוס' כאן עז,ב ד"ה בדם), ולשם כך זקוקים אנו

להיתר "לשם עצים". נראה שכוונת תוס' שגם חכמים מודים בזה, כמו שכתבו תוס' אצלנו, שחולין גמורים מותרים לכל הדעות לשם עצים ולשם מים (קרבן אורה בנוזר שם). אבל הרא"ש בנוזר שם מבאר שזה כר"א דווקא, ולשיטתו יוצא שריש לקיש מעמיד משנה שלמה כר"א, ומשמע שהלכה כמותו. אם כן, ר' יוחנן שם מסביר את המשנה אחרת, ש"הלכה היא בנוזר".

15. בתוס' בבכורות סא,א ד"ה והא דתניא, בסופו, כתבו שבסוגיה כאן "משמע דר"ש אית ליה דר"א", ונראה שנקטו לשון מסופקת מחמת אפשרות זו, שזהו היתר מיוחד משום תיקוני גברא.

והיתר, יש ללמוד ששיטתו במשנה אינה נובעת מדרשה מיוחדת הנוגעת להקרבת בעל מום. עוד נאמר בגמ' שם, שהמשנה בראש הפרק: "כל הזבחים שנתערבו בחטאות המתות... ימותו כולן" אינה מתיישבת עם דעת ר"א, שכן לשיטתו כשמת אחד מהם ראוי לתלות שהאיסור הוא שמת והשאר מותרים. אף כאן מבואר שהיתרו של ר"א נאמר גם במיני פסול אחרים, שעליהם אין דרשה. אכן, מצינו לר' אליעזר שיטה כללית בתערובות, לתלות שמה שפרש מן התערובת – הוא מה שנתערב בה מתחילה.²

ברם, בגמ' ביומא (סד,א) נתבארה שיטת ר"א במשנתנו באופן אחר. הגמ' שם אומרת שרב דורש את הפסוק "כי משחתם בהם מום בם" כאמור: "הא על ידי תערובת מירצו"³, ומוסיפה הגמ' כביסוס לדרשה זו: "כדתנן: ר"א אומר אם קרב הראש של אחד מהן" וכו'. מכאן מתברר שגם לשיטת משנתנו ר"א נזקק לדרשה זו, ולדעתו התערובת מותרת להקרבה מדאורייתא גם אם היא תערובת שקולה, מחצה על מחצה, וגם אם לא קרב ראש אחד, ואיסורה רק מדברי סופרים, והקלו באיסור זה כשיש מקום לתלות שבעל המום כבר קרב.

אכן, הראשונים שדנים ביחס בין הסוגיות נוקטים שיש להסביר את משנתנו על פי הגמ' ביומא, שהקולא של ר"א בקרב אחד מהם נשענת על הדרשה "בהם". ראייה לדבר, שגם משנתנו הזכירה קולא של ר"א דווקא בבעל מום, ולא ברובע ונרבע, שעליהם אין פסוק המלמד קולא⁴. נמצא שאין מחלוקת מהותית בין ר' יהודה לבין משנתנו בהסברת שיטתו, אלא שלר' יהודה ר"א העמיד את הדבר על דין תורה והיקל אפילו לא קרב אחד מהם, ואילו לדעת משנתנו החמיר ר"א מדרבנן שלא להקריב את התערובת, והיקל רק כשקרב אחד מהם.

לפי זה לכאורה אין מקום לדברי רב לעיל עד,א, שהיקל בנפילת אחד מן התערובת על סמך דברי ר"א, שהרי ר"א היקל בבעל מום רק משום שיש בעניינו פסוק מיוחד! ולא היא: מדאורייתא כל איסור בטל ברוב גם ללא פסוק מיוחד, וגזרו חכמים במקרים מסוימים שהאיסור לא יתבטל ברוב

הותר להקריב את כל השאר, על סמך ההנחה שהאבר שהוקרב הוא בעל המום ואלו שנשארו הם התמימים, ואילו חכמים אוסרים להקריב את הנותר. כיוצא בדבר נחלקו במשנה להלן (עט,ב) על תערובת כוס דם תמימים בכוס דם בעלי מומים.

הגמ' (עד,א) מבארת, שהיתרו של ר' אליעזר מבוסס על הדעה שאין פסול דיחוי כלל, ואילו לדעה שיש דיחוי, על כל פנים בקרבנות שנשחטו – אין מקום להתיר את התערובת לאחר שכבר נפסלה להקרבה.

בלימוד הסוגיה יש לברר: מהו הגורם המתיר לדעת ר' אליעזר? במה בדיוק נחלקו עליו חכמים? ומהו פסק ההלכה במחלוקתם?

דעת רבי אליעזר: האם התורה התירה אברי בעל מום בתערובת?

במשנתנו הכל מודים שלכתחילה אין להקריב אברי בעלי מום שנתערבו באברי תמימים, ונחלקו רק במקרה מיוחד כשכבר הוקרב אחד מהם, כאמור. אולם בבירייתא המובאת בגמ' (עז,א, וכן להלן פא,א על תערובת כוסות) חולק על כך ר' יהודה, ולדעתו ר"א מתיר להקריב את התערובת לכתחילה. הגמ' (עז,ב) מבארת את שיטת ר' יהודה, שר' אליעזר דורש כאמור: "כי משחתם בהם" – בפני עצמם, אבל בתערובת הרי הם מרצים ומותר להקריבם¹, ואילו חכמים חולקים על דרשה זו.

בפשטות יש להבין מן הסוגיה, שלשיטת משנתנו לא נאמרה דרשה זו כלל, ולכן גם ר' אליעזר לא התיר באופן גורף להקריב אברי בעל מום שנתערבו, אלא רק במקרה שהרוב הוא מן התמימים וגם חלק מן התערובת הוקרב (קרן אורה). ראייה לדבר מהגמ' לעיל (עד,א), שם פוסק רב: "טבעת של עבודה זרה שנתערבה במאה טבעות, ונפלה אחת מהן לים הגדול – הותרו כולן", שכן אנו תולים שהטבעת האסורה היא שנפלה, והגמ' אומרת שדעתו כר' אליעזר במשנתנו, שתולה שבעל המום הוא שהוקרב. מכך שרב לומד מדברי ר"א גם לתחומים אחרים בתערובת איסור

1. יש לדון על טיב הריצוי המדובר: האם המובן הוא רק שמותר להקריב את התערובת עבור הקרבנות התמימים, ואין לחוש לבעלי המומים המעורבים בהם, או שאף בעל המום המעורב הופך לכשר? כשמדובר בתערובת אברים אין לשאלה זו משמעות, שכן כפרת הקרבן תלויה בזריקת דמו, ואם בזריקה היה פסול – לא תועיל ההקטרה להכשירו; אבל השאלה על דברי ר' יהודה להלן פא,א, שגם בתערובת דמים התיר מחמת דרשה זו (עיין רש"י שם ד"ה שר"א), האם כוונתו שהקרבן הוכשר בכך ועלה לבעליו?

2. עיין תרומות פ"ה משניות ב-ו, ופרה פ"ט מ"א. בירושלמי בתרומות (פ"ה ה"א) ר' סימון מקשר בין הדברים: "אמר רבי סימון: רבי ליעזר כדעתיה, כמה דו אמר תמן כל הפסולין עלו בידו – וכן הוא אומר הכא כל הטמאין עלו בידו", אולם ר' זעירא סובר שר' אליעזר בתרומות סובר כך לחומרא בלבד, ועיין ר"ש בתרומות שם.

3. לכן לא דרש את המילה "בהם" כר' יוחנן שם, שדייק ממילה זו שרק בעלי מום חוזרים להכשרם כשנתרפאו, ואילו בשאר מיני פסול יש דיחוי בבעלי חיים.

4. יותר מוכח כך מהמשניות להלן עח,א, ועט,ב, שבנתערב בדם פסולין מודה ר"א שישפך לאמה (לדעת רב פפא עט,ב, ומסקנת הגמ' כמותו), ואילו בנתערב בדם בעלי מומין אמר שאם קרב כוס אחד יקרבו השאר, ומשמע שבדם פסולין אין לומר כך (קרן אורה).

מציא הדרשה "הא על ידי תערובת ירצו" משתמע שמדובר בריצוי גמור (כעין הדרשה המקבילה: "הא עבר מומם ירצו"), אבל מסברה הרי זה תמוה, שכן לפחות בשעת השחיטה הזבח לא היה מעורב (ועל כל פנים ניתן היה אז לברר את התערובת), וכיצד יוכשר למפרע? כמו כן נראה מתוס' (עד,א ד"ה רב), שאומרים שהצורך בדרשה הוא רק לתערובת חד בחד, כי תערובת חד בתרי בלאו הכי מותרת מדאורייתא משום ביטול ברוב; והרי הביטול יכול להועיל לכל היותר מכאן ולהבא, ולא למפרע, וגם להבא נראה שאין בכוחו אלא להתיר את ההקרבה ולהתעלם מן האיסור אבל לא להפוך את המום לתמים (ועיין חידושי הגר"ז על תוס' שם, שנקט כאמור שהדרשה מהווה היתר הקרבה אבל אינה הופכת את המום להיתר). גם מדברי

להתיר תערובת בעלי מומין, בניגוד לסוגיה ביומא, שכן כתב: "ר"א אומר אם קודם שנמלך בה הקריב אחד מן הראשים – יקרבו כל הראשים... והא הכא דאילו אתי ברישא לאימלוכו אמרינן ליה: לא תקריב, דכתיב 'ואשה לא תתנו מהם', וכי לא אימליך מכשרינן הנך דפרישי". משמע שאם היה נמלך היינו אוסרים לו מדאורייתא להקריבם! כמו כן נראה בפסקי הרי"ד, שנימק את דעת ר' אליעזר "דתלינן איסורא בההוא דקרב" ולא הביא את הדרשה מ"בהם". בהמשך אף כתב במפורש: "דם בדם בעלי מומין – ישפך לאמה, ובהא לא פליג ר' אליעזר, דעבר בזריקתו משום לא תקריבו". יש מהאחרונים שדקדקו כשיטה זו מסוגיות הגמרא בפרקנו⁷.

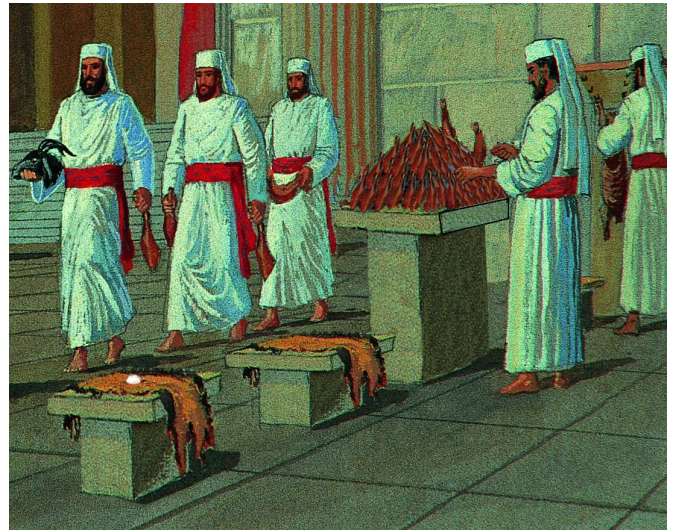
דעת חכמים: האם מודים שהתערובת מותרת מדאורייתא?

כאמור, הגמ' כן אומרת בדעת רבנן דר"א בברייתא של ר' יהודה שלא דרשו "בהם" להכשיר תערובת בעלי מומים. מאידך, בגמ' ביומא הנ"ל נאמר שרב סבר כדרשה זו. יתירה מזו: הגמ' שם אומרת שאף ר' יוחנן (שלמד מ"בהם" לאסור בעלי חיים שנדחו וחזרו להכשרם) דורש כך, אלא שלדעתו במילה "בהם" יש כפל דרשות: במ – בהם. האם רב ור' יוחנן נקטו דווקא בדעת ר' אליעזר?⁸ בדברי הראשונים מצינו כמה שיטות בדבר:

א. חכמים לא דרשו "בהם", ולדעתם אין שום קולא מדאורייתא בתערובת בעלי מומים, ודברי רב ור' יוחנן נאמרו אליבא דר"א בלבד (תוס' עזב ד"ה הא, בתירוצם הראשון, וכן ביומא סד, א ד"ה הא). תוס' מוסיפים: "ואין לחוש בכך [שאמוראים ינקטו כדעת ר' אליעזר], דהכי נמי לעיל⁹ ובפרק בתרא דמנחות כר"א", בעניין דעת ר"א בהעלאה למזבח "לשם עצים" (עיין תוס' בעמ' א ד"ה ורבנן, ופירוט במערכה הקודמת: פסק ההלכה).

נראה שזוהי שיטת רש"י ביומא שם, הכותב: "הא על ידי תערובת ירצו – כר' אליעזר", וכן ברבנו חננאל: "כדתנן בזבחים... ומפרש בגמ' דהא מתניתין דר"א אית ליה האי

(כגון כשהאיסור המעורב הוא דבר חשוב, וכך ביארו תוס' כאן ד"ה הא, שהאברים נחשבים כ"דבר שבמנין"). החידוש בדרשה "בהם" הוא שאפילו תערובת שקולה, שאין בה רוב אברי תמימים, כשרה להקרבה. רב היקל דווקא במקרה שיש רוב להיתר, שאיסורו רק מדברי סופרים, וכשנפל אחד מן התערובת – הקלו לתלות שהאיסור הוא שנפל. הקשר בין דברי רב לדברי ר"א מתבאר כך: כשם שר"א היקל לתלות בבעל מום אפילו בתערובת שקולה, על סמך דרשתו – כך יקל גם בשאר איסורים שאין בהם דרשה מיוחדת, כשיש רוב היתר (תוס' עז, א ד"ה רב⁵; שטמ"ק עז, ב אות ה; תוס' ישנים ביומא שם ד"ה הא וריטב"א שם).

תערובת אברי תמימים באברי בעלת מום. לאחר הפשטת עורותיהם של הקרבנות התגלתה יבלת באחד מהם (ראה ציור), והתברר שבערימת האברים התערב אבר של בעלת מום. רבי אליעזר הקל להקריב את התערובת לאחר שהוקרב אבר אחד, וזאת משני טעמים אפשריים: א. מדובר שהאברים של בעלת המום הם מיעוט, ובצירוף העובדה שניתן לומר שהאבר הפסול כבר הוקרב – ניתן להתיר את השאר. ב. אפילו כאשר התערובת שקולה, יש לימוד מיוחד להתיר תערובת של בעלי מומים (כך משמע במסכת יומא). המפרשים דנים ביחס שבין שני הטעמים.

מהמפרש (עגב, ד"ה ותנן) משמע שחולק על שיטת ראשונים זו, ודעתו שרבי אליעזר במשנתנו אינו דורש "בהם"

5. לשונם: "דכיון דכל כך התיר הכתוב – אין ראוי להחמיר מדרבנן לגבוה". פירוש דבריהם: היה מקום להחמיר בקדשים יותר משאר איסורים שלא לתלות בנפילה, והדרשה מ"בהם" מוכיחה שאין להחמיר כך, אבל בשאר איסורים הדבר פשוט לתלות בנפילה. במילא, בשאר איסורים בקדשים, כגון רובע ונרבע – אין להתיר על ידי הקרבת אחד מהם (זבחי צדק עז, ב, ויישב בזה קושיית הקרן אורה). אולם הריטב"א ביומא שם כתב שר"א מתיר גם ברובע ונרבע כשיש רוב וקרב אחד מהם.

6. בשו"ת תועפות ראם (יו"ד סי' יח, הובא בשו"ת מהרש"ם ח"ד סי' לט) כתב שמרש"י משמע כאמור, שההיתר להקריב את השאר אינו בגלל הדרשה "בהם", ונראה שכוונתו לכאן. בשטמ"ק (אות כד) הביא נוסח אחר בדברי המפרש, לפיו לא הוזכר הפסוק, אבל זהו נוסח רש"י כתב יד [השלם], ונראה שאינה נוסחה אחרת בדברי המפרש. וראה לעיל מערכה קעב, על ההבדל בין שני הפירושים לעניין הסוגיה שם.

7. בקרן אורה הקשה על תוס' מהגמ' עגב, שמוכיחה מדברי ר"א "ויקרבו כל הראשים" שאין דיחוי בדבר שאמרו חכמים שלא יקרבו. ואם גזרת הכתוב שבעל מום הותר על ידי תערובת – הרי התורה עצמה התירה את הדיחוי במקרה זה, וקבעה

שלמרות שנדחה כשהוכר מומו – שב והותר כשנתערב!
 עוד הקשה בשפת אמת (עז, ב) על הגמ' שם: "אי הכי 'רואה' הא רחמנא אנשריה!", כלומר, אם ר"א דורש "בהם" להתיר תערובת – אינו זקוק לסברת "לשם עצים". וקשה, הרי על פי הסוגיה ביומא ר"א דורש "בהם" ובכל זאת אסר מדרבנן והצריך שיקרב אחד מהם, ואם כן יש לומר שכך גם דעתו בברייתא דר' יהודה, ונזקק לסברת "לשם עצים" לאפוקי מאיסור דרבנן! משמע, אפוא, שהסוגיה כאן סוברת שאם דורשים "בהם" הרי זה היתר גמור, ולשיטתה ר"א במשנתנו אינו דורש "בהם", ולא כסוגיה ביומא.
 8. בשלמא בדעת רב – יש סיבה לומר זאת, שכן אנו רואים שלא דרש "בהם" לעניין דיחוי, וגם מצינו לעיל עז, א שרב סובר כר"א בעניין תליית האיסור בזה שנפל, ולכן אפשר שסובר כמותו בכל שיטתו. אולם בדעת ר' יוחנן אין כל ראייה שסובר כר"א! אלא אם כן נאמר שכוונת הגמ' שם ליישב את דעת ר' יוחנן אפילו עם ר"א הדורש "בהם" לתערובת בעל מום, ולא שר' יוחנן סובר כמותו.
 9. בדפוסים ציינו לך עז, ב, דהיינו ל"מסיק להו לשם עצים". לכאורה היה עדיף לציין לגמ' בעד, א, שם רב עצמו נוקט במפורש כדעת ר"א בנדון דידן, וכך כתבו בתוס' ישנים ביומא שם ד"ה הא.

השריפה" משתמע שרק זה הנשאר ישרף, אבל מה שכבר עלה למזבח – לא ירד¹². והרי בעל מום שעלה למזבח – ירד, ואפילו בתערובת ראוי לנהוג כך, שכן אברים אינם בטלים ברובו! מכאן שגם חכמים מודים שמדאורייתא התערובת מותרת, ורק מדרבנן אסרו, והחמירו בדבר אפילו כשקרב אבר אחד. לעומת זאת רבנן דר' יהודה בברייתא אומרים "לא יקרבו" כפי שאמרו לעיל מיניה על רובע ונרבע, ומשמע שהשוו בעל מום לרובע ונרבע, שאם עלו – ירדו, ומכאן שלא דרשו "בהם".

ג. הריטב"א (יומא שם) סובר ש"אינו מחזור לאוקמי פלוגתא בין רבנן [במשנה] לרבנן [בברייתא], מדלא מפרש לה תלמודא". לפיכך דעתו שגם רבנן בברייתא דרשו "בהם", ומה שאמרו שלא יקרבו הוא מדרבנן, ולכתחילה בלבד, ואם עלו – לא ירדו, אף על פי שלעניין רובע ונרבע המובן של "לא יקרבו" בברייתא זו הוא אפילו בדיעבד כשעלו. דבריו מעוררים תמיהה, שהרי מפורש בגמ' כאן שרבנן דברייתא לא דרשו "בהם"! (שער המלך הל' קרבן פסח ד,ד). ונראה שכוונתו שהסוגיות חלוקות בדבר: הגמ' ביומא סוברת שחכמים דרשו "בהם", והסוגיה בזבחים סוברת שלא, בין במשנה ובין בברייתא (מנחת יהודה כאן)¹³.

"לא הכשיר רבי אליעזר אלא שניים שניים"

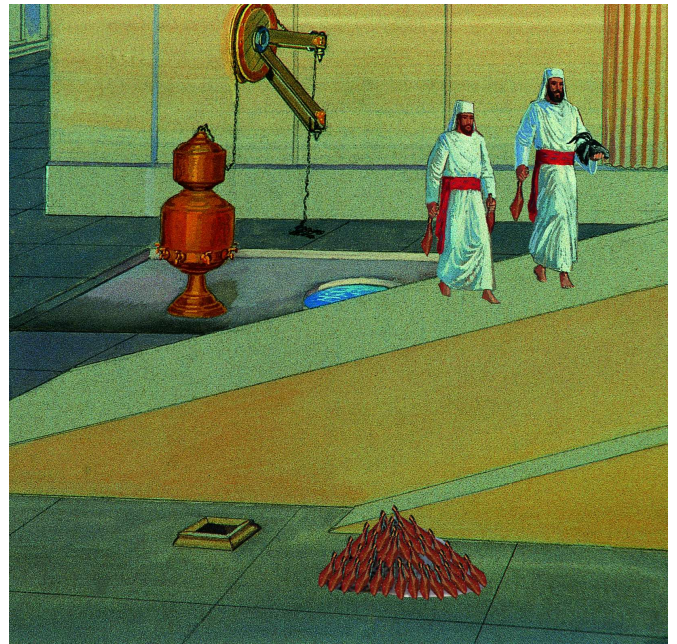
האמורא ר' אלעזר מסייג את דברי ר' אליעזר במשנתנו: "לא הכשיר ר"א אלא שניים שניים, אבל אחד אחד לא". הפירוש המקובל למימרא זו, שר' אליעזר התיר להקריב את השאר רק אם יקריב בכל פעם לפחות שני אברים בבת אחת¹⁴.

טעמו של דבר מוסבר ברש"י כתב יד: "דודאי איכא חד בהאי זוגא דהתירא הוא, ונתנה הקרבה זו להקריב משום ההוא דהיתר, ואי משום ההוא דאיסורא – איכא למיתלי באותו שקרב תחילה". נראה שכוונתו, שכאשר מקריבים זוג – על כרחנו יש כאן מעשה מצוה של הקטרה ראויה, אלא שיש חשש שמצטרפת לה הקטרה אסורה, ואנו תולים שאף זו מותרת¹⁵. בפרט הדבר מובן לגבי היתר הקרבת בעלי מום, על פי מה שהתבאר לעיל שהיתר זה נסמך על הדרשה מ"בהם" – "הא על ידי תערובת ירצו": הריצוי הוא כשבעל

סברא דרב דאמר על ידי תערובת ירצו¹⁰, וכן בפירוש רבנו אליקים שם.

כמו כן כותב המאירי שם: "נתערבו איברין של בעלי מומים באיברי שאר קדשים, אפילו אחד באלף – יצאו כולם לבית השריפה, ואפילו קרב אחד מן הראשים בשוגג... שמכל מקום ספק תורה הוא, ואפילו קרבו כולם חוץ מאחד – הרי זה ישרף"¹¹.

ב. גם חכמים במשנתנו דורשים "בהם" ומתירים מדאורייתא תערובת בעלי מומין, ולא כדעת רבנן דר' יהודה בברייתא שחלקו על דרשה זו, ורב ור' יוחנן סומכים על דעת חכמים במשנתנו (תוס' הג"ל בזבחים וביומא בתירוצם השני; תוס' ישנים ביומא שם ד"ה הא).

היתרו של רבי אליעזר – שיטת רש"י. רבי אליעזר מתיר להקריב מתערובת שיש בה אברי בעל מום אם כבר הוקרב אחד מהם בטעות. הגמרא אומרת ש"לא התיר רבי אליעזר אלא שניים שניים", ופירש רש"י, שלאחר שהוקרב אבר אחד – ניתן להקריב את השאר בזוגות, שני אברים בכל העלאה.

מה היסוד לתלות כך בדעת חכמים, ולעשות פלוגתא בין חכמים במשנתנו לבין הברייתא? תוס' מסבירים, שמלשון המשנה: "אפילו קרבו כולן חוץ מאחד מהן יצא לבית

14. רש"י כתב יד והמפרש: "זוג זוג יקריבם", וכן בתוס' (עדב ד"ה ואי בעית), ר"ש (תרומות פ"ה מ"ב), רשב"א (תורת הבית, בית רביעי שער שני, מהדו' מוה"ק עמ' רמו), רא"ש (חולין פ"ז ס' לז), ר"ן (על הרי"ף חולין לו,ב) וראב"ה (הל' פסחים סי' תנב), וכן פסק השו"ע (יו"ד סי' קי"ז).

15. חידושי הגר"ז. והקשה כיצד הדבר מתיישב עם הגמ' עד,א, שמצריכה גם בתערובת של איסור בחולין שניים שניים. אולם במרומי שדה שם דייק מרש"י שההיתר בחולין אינו באכילה ושימוש בתערובת, אלא רק למוכרה לגוי, ומשום שאינו נהנה מהאיסור אלא בהבלעה, והרי זה כעין ההיתר להקריב. במאירי (עבודה זרה מט,ב) כתב באמת שאין צורך ב"שניים שניים" בחולין: "שלא אמרה אלא בהקרב שניים שניים כדי שתהא בכל העלאה מהם דבר העולה לרצון, ויהא האיסור שבאותה העלאה כמאן דליתיה ואינו נרצה, ולא נקפיד, הואיל ומכל מקום יש כאן העלאה לרצון; אבל לענין הנאת אדם – מה לי אם יאכל שניים שניים מה לי אם יאכל אחד אחד?".

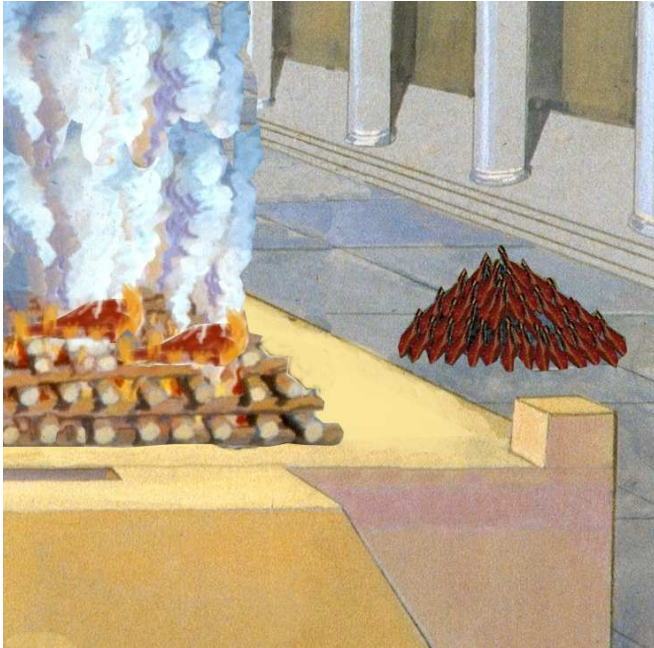
10. רבנו חננאל מקשר בין ביאור הגמ' למחלוקתם אליבא דר' יהודה לבין ביאור משנתנו, וכשיטת הראשונים הג"ל שגם לדעת משנתנו ר"א לומד מ"בהם".

11. פשטות דברי המאירי שאפילו כשיש רוב תמימים הרי זה איסור תורה. אפשר שלדעתו זהו דין מיוחד בקדשים, משום שעולין אין מבטלים זה את זה. ומדבריו בחולין צ"א (מהדו' 'מכון התלמוד הישראלי' עמ' שמו ד"ה היה איסור זה) משתמע שאברי בעלי חיים אינם נחשבים "דבר שבמנין", ולא כתוס' הג"ל, ואם כן מסתבר שהטעם לכך שאינם בטלים הוא דין "עולין". וראה להלן, שכך ביאר ה'פלת' את שיטת הרמב"ם.

12. היה מקום לומר להיפך, ש"קרב" היינו שכבר נשרפו, אבל אם לא – גם מה שעלה ירד.

13. אם כן, הריטב"א בכל מהלך דבריו אינו מזכיר כלל את הגמ' כאן, האומרת שחכמים לא דרשו "בהם", ואף הביא את הברייתא דר' יהודה כפירוש למשנתנו, עיין שם, ודבריו צריכים עיון.

(וכפי שכתב הרא"ה עצמו)? ב. היה על ר' ירמיה להקשות מדברי ר' אליעזר: "אם קרב ראש אחד", וכפי שהרמב"ם בפירושו אכן טורח להסביר על פי שיטתו, ולא מדברי חכמים "חוץ מאחד"!

היתרו של רבי אליעזר – שיטת הרמב"ם. לדעת הרמב"ם כוונת הגמרא, שלאחר שהוקרבו שני אברים – ניתן להקריב את השאר אפילו אחד אחד.

הרא"ה, בבואו ליישב את הקושי האחרון, כתב פירוש שיש בו חידוש בדעת חכמים: כוונת ר' ירמיה באמת להקשות מ"אם קרב ראש אחד", אבל בא להוכיח מהסיפא ש"אחד" במשנתנו פירושו אחד בדווקא, שכן הניח בפשטות שחכמים אסרו אפילו אם נשאר אחד בלבד, וממילא גם "ראש אחד" שברישא – אחד בלבד הוא; ועל כך התירוך, שגם חכמים מודים שאם נותר אחד בלבד יש לתלות שהאיסור כבר הוקרב, ואסרו להקריב רק אם נשאר זוג אחד. אולם הרשב"א במשמרת הבית דחה חידוש זה, ואף הרמב"ם כתב (הל' פסוהמ"ק ו, כא): "ואפילו קרבו כולן חוץ מאחד מן התערובת – הרי זה ישרף".

בגמ' לעיל (עד, א) אומר רב: "טבעת של עבודה זרה שנתערבה במאה טבעות ונפלה אחת מהן לים הגדול – הותרו כולן", והעמיד רב נחמן את שיטתו כר' אליעזר. על כך הקשתה הגמ': "והא אמר ר' אלעזר: לא התיר ר' אליעזר אלא שניים שניים", ותירץ רב נחמן: "אנא תרתי קאמינא". המפרש פירש על פי דרכו ש"תרתי קאמינא" (וגרסתו: "תרתי תרתי קאמינא") היינו שימכור את הטבעות שתיים יחד, אולם יש קושי בפירושו: מניין הבינה הגמ' שרב התיר

המום מוקרב בתערובת עם התמים (טהרת הקודש; שפת אמת).

במפרש מסביר אחרת: "דאיכא למימר: מיגו דהאי לאו דאיסורא הוא – דהאי נמי לאו איסורא הוא", וכך גם ברש"י כתב יד [השלם] לעיל עד, א. לפי זה צירוף ההיתר לאיסור לא רק הופך את המעשה בכללו למעשה שיש בו היתר, אלא מקליש גם את צד האיסור ומחזק את ההנחה שיש היתר בידינו; אלא שמסברה הדבר תמוה, ו"נראה לעינים שהוא דחוק מאד" (טהרת הקודש ד"ה אמר ר"א; וראה דבריו בהמשך על רש"י ד"ה אלא שנים).

ר' ירמיה הקשה על ר' אלעזר מדברי חכמים: "אפילו קרבו כולן חוץ מאחד מהן – יצא לבית השריפה", מהם משתמע שלר' אליעזר אכן יקרב אותו אחד! ותירץ: "מאי 'אחד?' – זוג אחד". סוגיה דומה מופיעה להלן (פ, א) על המשנה אודות תערובת כוס בכוסות.

הרמב"ם בפירושו למשנה מפרש את דברי ר' אלעזר אחרת¹⁶: "כוונת ר' אליעזר באמרו ראש אחד – זוג אחד, כלומר, אם קרבו שני ראשים מן הראשים המעורבים, אומר: נניח שהספק בשניהם יחד, ותאמר: ראש בעל מום הוא אחד מהם, ואין אנו יודעים איזה הוא מהם, והרי כבר קרבו שניהם, והשאר כשרים. וחכמים אומרים: אפילו קרבו כולם ולא נשאר כי אם אבר אחד – שמא זה הנשאר הוא של בעל מום". הרמב"ם מפרש שהסייג "שניים" לא נאמר על המשך ההקרבה לאחר היתר התערובת, אלא על התנאי הראשוני להיתר התערובת, שרק אם קרבו שניים – ניתן להקריב את השאר, אפילו אחד אחד (כמבואר מלשונו בסיפא: "אבר אחד"). כך גם פסק בהל' עבודה זרה (ז, י): "טבעת של עבודה זרה שנתערבה במאה טבעות ונפלו שתיים מהן לים הגדול – הותרו כולן, שאני אומר: אותה הטבעת היתה בכלל השתיים שנפלו". כשיטה זו נוקט גם הרא"ה (בדק הבית, בית רביעי שער שני, מהדר' מוה"ק עמ' רנ), וכתב שההיתר אפילו כששני האברים הוקרבו בזה אחר זה (ובקין אורה עד, א צידד שלא כן).

לשיטה זו, הטעם לסייג של ר' אלעזר הוא, שבנפילת שניים מן התערובת גדל הסיכוי שהאיסור כלול בהם (לחם משנה הל' עבודה זרה ז, י).

אולם בפשט הגמ' הפירוש קשה¹⁷: א. לשון ר' אלעזר "לא הכשיר ר"א אלא שניים שניים" מובנה שה"שניים" הם ממה שהכשיר, ההקרבה להבא, ואם לא כן היה עליו לומר "אלא בשניים" וכדומה. גם כפל הלשון "שניים שניים" מתאים להקרבת כל האברים להבא¹⁸. גם הסיפא "אבל אחד אחד לא" אינה מובנת, שכן לעניין תליית האיסור במה שכבר הוקרב מה אכפת לנו אם קרבו שניים יחד או כל אחד לבד

קי סק"י, ועוד.

16. מחלוקת ראשונים זו קשורה למחלוקת דומה בפירוש דברי ר' אליעזר אודות מי חטאת שנתערבו בהם מים, עיין להלן מערכה קצ הערה 8.

17. קושיות אלו ונוספות נדונו בהרחבה בבדק הבית ומשמרת הבית הנ"ל, לחם משנה הל' ע"ז ז, חק נתן עד, א, יתר הבז וטהרת הקודש כאן, ביאור הגר"א י"ד סי'

18. הרא"ה תירץ שכפל הלשון משום כפל המשניות, באברים ובכוסות. ויש שכתבו שהרמב"ם גרס "שניים" ו"אחד" בלא כפילת הלשון (ביאור הגר"א שם, ועוד).

(הל' פסוהמ"ק ו,א) שבעלי חיים אינם נדחים, ובכל זאת פסק כמשנה זו!²³

שאלה זו העסיקה רבות את המפרשים, וכתבו דרכים רבות ליישוב שיטת הרמב"ם, ולהלן כמה מהן:

א. הרמב"ם סובר שגם חכמים מודים ליסודו של ר"א שיש לתלות את האיסור בזה שאבד, אלא שלדעתם יש לחלק בין איסור שאבד מעצמו לבין אבידה בידיים (כדברי תוס' עד,א ד"ה ונפלה), ולכן אין להתיר כשהקריב אחד מהם, שכן עשה בידיים, וגם לא במיתת אחד מהתערובת, מפני שהדבר נחשב כהפלה בידיים²⁴ (הר"י קורקוס הל' תרומות טו,א). בקרן אורה (עד,א) מוסיף טעם לכך שאין להחשיב את המיתה כנפילה המתירה: רק אירוע מיוחד שנתחדש בתערובת, כגון נפילה לים הגדול, ראוי שיתיר, ואילו מיתת האחד איננה חידוש, שהרי כך היה דינם מעיקרא, ולכן אינה סיבה להתיר את כולם. טעם אחר בשו"ת הרדב"ז (ח"ה סי' לג): בנפילה לים הגדול האיסור אבד לגמרי, אבל בהמה שמתה עודנה לפנינו.

ב. לדעת הרמב"ם נחלקו חכמים על ר"א רק בקדשים שנתערבו, משום שיש דיחוי בשחוטים²⁵ (כסף משנה הל' ע"ז זי; ולגבי המשנה "כולן ימותו", העוסקת בבעלי חיים שאינם נדחים, כתב בהל' תרומות כר"י קורקוס).

ג. לדעת הרמב"ם חכמים החמירו דווקא בקדשים שלא לתלות את האיסור במה שכבר הוקרב או מת, מפני שהפסולים מאוסים לגבוה. הרמב"ם למד זאת מסתמי המשניות "ימותו כולן" (בראש הפרק ובמסכת קנים פ"ב מ"ג ועוד), ולדעתו לא מסתבר שהאמוראים שפסקו כר"א חולקים על כולן (ברכת הזבח וחק נתן עד,א).

יש שהסבירו את החומרא בקדשים מטעם אחר: הרמב"ם סובר שחכמים חולקים על הדרשה "בהם" המתירה תערובת בעלי מומים, ולדעתם אפילו כשיש רוב היתר – אברי בעל מום אינם בטלים מדאורייתא, על פי הכלל (להלן פא,א): "עולין [כלומר, דברים הנקרבים] אינם מבטלין זה את זה" (פלתי סי' קי ס"ק כא-כג)²⁶.

על פי כל התירוצים הללו, דברי רב נחמן (עד,א): "רב דאמר כר' אליעזר" אינם מוחלטים, שכן רב אינו סובר כר"א

למוכרן אחת אחת, עד שהקשתה מ"לא התיר ר"א" וכו'? ולפירוש הרמב"ם הקושיה פשוטה, שכן רב אומר "נפלה אחת מהן", ועל כך תירץ רב נחמן שהכוונה לשתיים (או ששמועתו בשם רב היתה שאמר בפירוש שתיים).

פסק הרמב"ם: הלכה כחכמים

הרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין ו,כא) פוסק כחכמים: "אבר של בעלי מומין שנתערב באברי קדשים, אפילו אבר באלף אברים – יצאו הכל לבית השריפה"¹⁹. ואפילו קרבו כולן חוץ מאחד מן התערובת – הרי זה ישרף בעזרה במקום ששורפין פסולי המוקדשין. כמו כן פסק לגבי זבחים שנתערבו בחטאות המתות ש"כולן ימותו" (שם הל' א), והדבר מתאים לדעת חכמים, כפי שביארה הגמ' (עד,א), שכן לדעת ר"א מיתת אחד מהם מתירה את השאר.

פסק זה מעורר קושי רב, שכן הרמב"ם עצמו (הל' עבודה זרה זי, והל' תרומות טו,ב) פוסק שאיסור שנתערב ונפל אחד מן התערובת לים הגדול – הותרה התערובת, כדברי רב וריש לקיש (עד,א-ב), והלכה זו נובעת מדברי ר' אליעזר, כפי שביארה הגמ' (עד,א)²⁰! אכן, הראב"ד בשני המקומות הללו דוחה את היתרו של הרמב"ם, משום ש"במסכת זבחים מוקים לה כיחידאה".

רוב ככל הראשונים הסכימו לפסק הרמב"ם בתערובת איסור והיתר²¹, ולשיטתם כתב הגר"א (יו"ד סי' קי סק"י) שניתן ליישב את הסתירה בשני אופנים, שאינם מתאימים לשיטת הרמב"ם: א. אפשר שאכן הלכה כר' אליעזר, משום שאמוראים סוברים כמותו²² (וראה להלן, שאכן מצינו ראשונים הסוברים כן). ב. הלכה כחכמים, אבל יש לפרש שחכמים מודים ליסודו של ר"א שניתן לתלות את האיסור בזה שנפל (ולא כדעת הראב"ד שבזה נחלקו). ורק בקדשים לדעתם התערובת איננה ניתרת בהקרבת אחד מהם, וזאת משום 'דיחוי', וכפי שביארה הגמ' (עד,א), שר' אליעזר המתיר להקריב את השאר סובר שאין דיחוי כלל, אפילו בשחוטים. וכך ניתן לפרש גם את המשנה בתחילת הפרק: "ימותו כולן", שלדעתה יש דיחוי אפילו בבעלי חיים. גם תירוצו זה אינו מתיישב בדעת הרמב"ם, שכן הוא עצמו פוסק

22. ציין לרב וריש לקיש בדף עד, ולסוגיה ביומא עד,א, והדברים מתאימים לשיטת רש"י וסיעתו הנ"ל, שהגמ' שם מוכיחה את היתר בעל מום בתערובת מר' אליעזר בלבד.

23. אכן, הגר"א תמה גם על פסקו של הרמב"ם בעניין דיחוי, ראה לעיל מערכה טז.

24. עיין מערכה קעא הערה 9.

25. מפירוש המשנה משתמע שלא כתירוצו זה, שכן הרמב"ם כותב שם בדעת חכמים שאנו חוששים שמא בעל המום לא הוקרב, ולא משום דיחוי (שפת אמת עד,א).

26. וכן משמע במאירי, ראה לעיל הערה 11. הדברים מנוגדים לתוס' כאן (ד"ה הא), שסוברים שהכלל "עולין אין מבטלין זה את זה" נאמר בקרבנות כשרים בלבד, ודווקא בתערובת דברים לחים המתמזגים זה בזה, ועיין 'הערות במסכת יומא' (לגרי"ש אלישיב שליט"א, סד,א) במה שהעיר על הפלתי.

19. מלשון זו משתמע שיצאו מיד, ללא המתנה ועיבור צורה, בפרט מן ההשוואה ללשון ההלכה הקודמת: "אברי חטאת שנתערבו באברי עולה – מניחין הכל עד שיפסדו ותעבור צורתן", והבדל זה מקורו בלשון המשניות (עז,א-ב). במקדש דוד (סי' לג,א) הסביר טעם החילוק: תערובת בעל מום בקרבן שאמור להיקרב יוצרת דיחוי, ודיחוי זה נחשב כפסולו בגופו, שישרף מיד (ולא בכל דיחוי, עיין שם ובגרי"ז כאן), אולם קרבן המיועד לאכילה, כאברי החטאת, אין בו דיחוי (ראה לעיל מערכה קלט, שנחלקו ראשונים בדבר), ולכן תעבור צורתו (וראה הסבר אחר בחסדי דוד זבחים ח,ו). אולם בתוספתא (ח,ה) אומר ר' יהודה במפורש שלדעת חכמים תערובת אברי בעל מום טעונה עיבור צורה.

20. סתירה זו קיימת גם במאירי, שבימא פוסק כרמב"ם, כנ"ל, ואילו בחולין צז,א (במהדר' מ'כון התלמוד הישראלי עמ' שמו) כתב את היתר הנפילה.

21. רמב"ן ע"ז עד,א, רשב"א ורא"ה בתורת הבית (בית רביעי, שער שני), רא"ש חולין פ"ז סי' לז, ר"ן על הר"ף חולין לו,ב, ועוד רבים.

תערובת אבריו מותרת בהקרבה לכתחילה, על פי דרשה מיוחדת, ונאסרה רק מדרבנן (כך מבארת הגמ' ביומא, וכן דעת רוב הראשונים; ובמפרש וברי"ד משמע שחולקים בדבר, ולדעתם אין היתר מדאורייתא לתערובת שקולה, אלא רק ברוב היתר). ב. חידוש כללי בהלכות ביטול איסורים, שכאשר יש רוב היתר וגזרו חכמים על דברים מסוימים שאינם בטלים, מפני חשיבותם – יש להקל כשאבד חלק מהתערובת לתלות שהאיסור הוא שאבד ולהתיר את השאר. ג. חידוש בהלכות קדשים, שהשלב שבו התערובת היתה אסורה לא יצר 'דיחוי' הפוסל אותה עולמית.

חכמים חולקים על היתרו של ר"א, ונחלקו ראשונים במה בדיוק נחלקו. באשר ליסוד הראשון הנ"ל, יש אומרים שחכמים חולקים בו ולדעתם לא נאמר בתורה היתר לבעל מום בתערובת שקולה (רש"י ביומא וסיעתו); ויש אומרים שחכמים מודים לו (מסקנת תוס'); ויש אומרים שהסוגיות חלוקות בדבר (משמע בריטב"א).

באשר ליסוד השני, דעת הראב"ד שחכמים חולקים עליו, ודעת הרמב"ם שאף הם מודים בו, אלא שסייגו אותו למקרה של נפילה מאליה דווקא, או שאין לאומרו בקדשים, מטעמים שונים.

להלכה יש שפסקו כדעת חכמים (רמב"ם וראב"ד ומאירי), ויש שפסקו כר' אליעזר (ר"ן וראב"ה בשם היראים). באשר לקולת ר' אליעזר בהלכות תערובות בכלל, רוב ככל הראשונים פוסקים כן, פרט לראב"ד.

קולת ר' אליעזר נאמרה רק בהקרבת שני אברים. שיטת רוב המפרשים שסייג זה נאמר על העתיד, שהיקל להקריב מכאן והלאה רק שניים יחד, ושיטת הרמב"ם והרא"ה שסייג זה נאמר על העבר, שהיקל רק אם כבר הוקרבו שני אברים. כשהוקרבו כל האברים פרט לאבר אחד, דעת הרא"ה שאף חכמים מתירים להקריבו, והרמב"ם והרשב"א אוסרים.

לגמרי, אלא נקט כשיטתו העקרונית לתלות את הנפילה באיסור.

שיטה בראשונים: הלכה כרבי אליעזר

מצינו ראשונים שפסקו במפורש כר' אליעזר: הר"ן (על הרי"ף בחולין לו,ב) כותב: "דתנן התם: קרב ראש אחד – יקרבו כל הראשין, דברי רבי אליעזר, ואיפסקא הלכתא כוותיה, ואמרינן עלה: לא התיר רבי אליעזר אלא שנים שנים אבל אחת אחת לא"²⁷. ביתר הרחבה כתב זאת הראב"ה (פסחים סי' תיב): "ואף על גב דמוקמינן לרב כרבי אליעזר דאמר אם קרב ראש אחד וכו', ופליגי רבנן עליה, כיון דאמרינן דרב ורבי שמעון בן לקיש סברי כוותיה – הילכתא כוותיה, דהא לא קאמר רב 'לרבי אליעזר', אלא קאמר 'כרבי אליעזר', שמע מינה דסבר כוותיה. ואף על גב דרבי אלעזר בן פדת פסיק בפרק קמא דנדה (ז,ב-ח,א) דאין הלכה כרבי אליעזר אלא בארבע [הלכות בכל הש"ס]... כיון דשמואל פליג התם ואמר: דווקא בסדר טהרות [אין הלכה כר' אליעזר פרט לארבע הלכות] אבל בשאר סדרי איכא טובא, ודרב בהתערובת סבירא ליה כשמואל – הילכתא כוותיה לגבי דרבי אלעזר... וכיון דלאמוראי מסתבר טעמא – הילכתא כוותיה"²⁸. במקום אחר (סי' תטו) כתב זאת בשם "תוספות שהוסיף מורי הרב רבי אליעזר [ממיץ, בעל היראים] בפני הרב רבי חיים כהן": "כיון דכולה סוגיא כוותיה דרבי אליעזר – הילכתא כוותיה". כדעה זו ניתן גם להבין מתוס' כאן (ד"ה הא) בתירוצם הראשון, שכותבים ש"אין לחוש" בכך שנפרש שרב ור' יוחנן ביומא סוברים כר' אליעזר.

סיכום

ר' אליעזר מתיר להקריב תערובת בעלי מומים שחלק ממנה כבר הוקרב בטעות, והיתר זה בנוי על שלושה יסודות: א. חידוש מיוחד בהלכות בעל מום, שמדאורייתא

מערכה קפב. דם שנתערב במים (עז,ב)

מחלוקת הראשונים בהגדרת "מראית דם"

דברי הראשונים בעניין אינם מפורשים לגמרי, חלקם עוסקים ישירות במקרה זה וחלקם ביארו את שיטתם בנידון בפירושה לפיסקה הבאה, על דם שנתערב ביין, ש"רואין אותו כאילו הוא מים".

המפרש כותב: "רואין אותו יין כאילו הוא מים –

המשנה דנה על דם קדשים שנתערב במים, ואומרת: "אם יש בו מראית דם – כשר". כיוצא בזה נאמר במשנה בחולין (פז ע"א) לעניין החובה לכסות דם חיה ועוף שנתערב בו מים: "אם יש בו מראית דם – חייב לכסות". יש להגדיר את המושג "מראית דם": האם הכוונה שהמראה הכללי של התערובת אדום כדם, או שדי בכך שהרואה את התערובת מרגיש שמעורב בה דם?

שלפי גרסה זו אין קושיה מהכלל 'הלכה כר' אליעזר בארבע', שנאמר על ר' אליעזר בן הורקנוס. אולם גרסה זו תמוהה, שהרי בברייתא כאן ולהלן פא,א ר' יהודה דן במחלוקת ר"א וחכמים, ואין זה מתאים לר' אליעזר בן שמוע, בן דורו של ר' יהודה. ועוד, שהגמ' להלן פא,א מקשרת בין ר"א זה לבין ר"א שדיבר עם ר' יהושע בעניין בל תגרע ובל תוסיף. ועוד, שר"א במשנתנו על אברי בעל מום הוא ר"א במשנה

27. וזה שלא כדברי הר"ן קורקוס (הל' תרומות טו,א), שהביא חבל ראשונים שפסקו את הקולא בנפילה, ובהם הר"ן בע"ז ע"א, וכתב: "ובודאי שאין דעתן לומר שנפסקו כר' אליעזר, דהא רבים פליגי עליה ולא אשכחן דפסקו כוותיה בהדיא".

28. הראב"ה מוסיף: "ותו דאיכא ספרים דגרסי בזבחים 'רב דאמר כרבי אלעזר' ובמתניתין גרסי 'רבי אלעזר אומר אם קרב וכו', והיינו רבי אלעזר בן שמוע", כלומר,